

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ САНКЦІЙ НА ПОЛІТИКУ ТА ЕКОНОМІКУ РФ У 2024-2025 РР.

Автор:

Богдан Бернацький, Max Weber Fellow, European University Institute (EUI)

Санкції мають триєдину мету: (1) зміна поведінки суб'єкта; (2) спосіб покарати або завдати шкоду підсанкційному суб'єкту; (3) пеленгування порушення норм міжнародного права. Водночас питання, чи справді санкції можуть виконати цю триєдину мету, є доволі дискусійним в сучасній літературі.¹

З одного боку, санкції вважають одним із найефективніших інструментів для боротьби з порушеннями норм міжнародного права. Стаття 41 Статуту ООН каже, що Рада Безпека ООН має право застосувати невійськові засоби для запобігання та усунення загрози миру та безпеці.² Окрім санкцій Ради Безпеки ООН, існують санкції, що накладаються країнами в односторонньому порядку (або групою держав). У літературі вони носять назву односторонні санкції (unilateral sanctions). Така практика є усталеною для країн ЄС, США та G7 загалом. Наприклад, ЄС передбачив можливість введення санкцій (обмежувальних заходів) у своїх установчих документах, зокрема у статті 215 Договору про функціонування Європейського Союзу.³

З іншого боку, санкції не завжди є ефективними в процесі досягнення їхньої мети, особливо це чітко видно щодо зміни поведінки підсанкційного суб'єкта. Ба більше, починаючи з 20 століття, тобто з моменту появи санкцій у сучасному розумінні, ефективність цього інструменту залежала від низки чинників, зокрема від суб'єкта, який накладає; від суб'єкта, на якого накладають; від політичної та економічної ситуації у світі.⁴

¹ Коваль, Дмитро, Богдан Бернацький. "Санкційний довідник: уроки для України з практики іноземного санкційного законодавства та міжнародного права." zmina.ua, 2023. <https://zmina.ua/publication/sankcijnyj-dovidnyk-uroky-dlya-ukrayiny-z-praktyky-inozemnogo-sankcijnogo-zakonodavstva-ta-mizhnarodnogo-prava>.

² United Nations, "United Nations Charter (Full Text) | United Nations," n.d., <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.

³ "Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union." 2012. Official Journal of the European Union C 326/49 (October). EUR-Lex - 12012E/TXT - EN - EUR-Lex (europa.eu).

⁴ Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J Schott, Kimberly Ann Elliott, and Barbara Oegg. Economic Sanctions Reconsidered. Washington, Dc Peterson Institute For International Economics, 2009.

У 2014 році Росія вторглася та окупувала Крим та східні області України. Внаслідок цього ЄС та США запровадили перші санкції проти Російської Федерації. З 2014 року до січня 2022 року OFAC включив до списку підсанкційних суб'єктів приблизно 445 фізичних осіб, юридичних осіб, суден та літаків.⁵ Водночас ЄС наклав санкції щонайменше на 177 фізичних осіб та 48 юридичних.⁶

Починаючи з 2014 року ЄС та США накладали три види санкцій проти Росії. Перший вид це були санкції щодо фізичних та юридичних осіб. На осіб, імена та назви яких вносилися до спеціального списку (у США він називається SDN list), накладаються наступні обмежувальні заходи: (1) їх активи заморожувалися; (2) їм заборонялося подорожувати в країни. Другий вид це секторальні санкції. США, ЄС та інші країни наклали санкції на фінансовий сектор, на енергетичний та на військовий. У США це було, зокрема заборона здійснення транзакцій, надання фінансування або інше врегулювання нового боргу, термін погашення якого становив понад 30 днів.⁷ Третій вид це торговельне ембарго та нові інвестиції щодо тимчасово окупованого Росією Криму.

Як показав час, санкції були непослідовними та повністю не виконали свої мети. По-перше, політика Росії не змінилася щодо України, її суверенітету, територіальної цілісності. Навпаки, протягом 8 років Росія нарощувала свою військову потужність; і 24 лютого 2022 року вона розпочала повномасштабне вторгнення. По-друге, відповідно до оцінки впливу накладених санкцій протягом 2014-січня 2022 року на економіку Росії, завдана шкода є відносно невеликою. У звіті від січня 2022 року, підготовленому Congressional Research Service, неодноразово зазначалося, що масштаб шкоди, завданий санкціями, був скоромний, порівнюючи з негативними наслідками, завданими іншими подіями у світі. Економіка Росія постраждала від Covid-19 більше ніж від санкцій.⁸

Санкції після лютого 2022 року

У лютому 2022 році Росія розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. Ці дії викликали безпрецедентну хвилю санкцій проти Росії зі сторони США, ЄС та низки інших країн. Де-факто ці санкції стали наймасштабнішими санкційними заходами поза системою РБ ООН, основними санкційними гравцями виступили G7 та ЄС. Загальна санкційна інфраструктура, вибудована з 2014 року, зазнала карколомних змін. По-перше, санкції, що діяли з 2014 по 2022 рр. можна охарактеризувати як

⁵ Cory Welt, Kristin Archick, Rebecca M. Nelson, and Dianne E. Rennack. "U.S. Sanctions on Russia before 2022." Congressional Research Service (CRS), January 18, 2018. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45415/13Cory%20Welt>. P. 7.

⁶ Julian Walterskirchen, Gerhard Mangott, and Clara Wend, Sanction Dynamics in the Cases of North Korea, Iran, and Russia, SpringerBriefs in International Relations, 2022, <https://doi.org/10.1007/978-3-031-17397-4>.

⁷ Cory Welt, Kristin Archick, Rebecca M. Nelson, and Dianne E. Rennack. "U.S. Sanctions on Russia before 2022." Congressional Research Service (CRS), January 18, 2018. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45415/13Cory%20Welt>.

⁸ Cory Welt, Kristin Archick, Rebecca M. Nelson, and Dianne E. Rennack. "U.S. Sanctions on Russia before 2022." Congressional Research Service (CRS), January 18, 2018. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45415/13Cory%20Welt>. Pp. 39-40.

“сигнальні”, що були накладені, аби показати незаконність окупації АР Крим та м. Севастополь Російською Федерацією. Самі обмеження стосувалися незначного кола осіб, не торкалися вищого політично-військового керівництва Росії, паралельно не було створено інструментів для спільного моніторингу санкційних обмежень. Ба більше, санкції, що були ухвалені в рамках режиму ‘misappropriation’, успішно оскаржувалися.⁹

Натомість санкційні обмеження та заборони, застосовані після 2022 року, мають на меті не так пеленгування порушення норм міжнародного права Росією, як завдання шкоди військово-промислому комплексу Кремля, так і збільшення його витрат на ведення агресивної війни. По-друге, за короткий проміжок часу на рівні G7 та ЄС утворилась низка формальних та неформальних організацій, мета яких координувати санкційну політику та слідкувати за виконанням санкційних обмежень. Серед нових елементів санкційної інфраструктури можна відзначити такі:

- **Робоча група щодо російської еліти, ставлеників та олігархів (‘Russian Elites, Proxies, and Oligarchs Task Force’):**

Робоча група була створена за ініціативою ЄС, країн G7 та Австралії. У спільній заяві країни-учасниці визначили, що зобов’язуються акумулювати ресурси та працювати разом, щоб “вжити всіх доступних правових заходів для пошуку, заморожування, блокування та, де це доцільно, конфіскації активів осіб, які потрапили під санкції у зв’язку з навмисними, несправедливими діями Росії, неспровокованим вторгненням в Україну та тривалою агресією Російського режиму”.¹⁰ На березень місяць 2023 року Робоча група успішно заморозила або заблокувала російські активи вартістю 58 млрд доларів США.¹¹

- **Девід О’Салліван як спеціальний посланник ЄС з питань імплементації санкцій:**

У грудні 2022 року Європейський Союз ухвалив рішення про створення посади спеціального посланника ЄС з питань імплементації санкцій для забезпечення проведення дискусій з третіми країнами з питання обходу обмежувальних заходів, які накладені у зв’язку з війною, розпочатою Росією проти України.¹²

⁹ Anton Moiseienko, “Are EU misappropriation sanctions dead?”, Völkerrechtsblog, 8 August 2019, <https://voelkerrechtsblog.org/are-eu-misappropriation-sanctions-dead/>.

¹⁰ “Russian Elites, Proxies, and Oligarchs Task Force Ministerial Joint Statement,” March 17, 2022. <https://www.justice.gov/opa/pr/russian-elites-proxies-and-oligarchs-task-force-ministerial-joint-statement>

¹¹ U.S. Department of the Treasury. “Joint Statement from the REPO Task Force,” July 28, 2023. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1329>.

¹² “EU Appoints David O’Sullivan as International Special Envoy for the Implementation of EU Sanctions - European Commission,” December 13, 2022. https://ireland.representation.ec.europa.eu/news-and-events/news/eu-appoints-david-osullivan-international-special-envoy-implementation-eu-sanctions-2022-12-13_en.

- **Міжнародна Санкційна Група Єрмака-Макфола**

Міжнародна група, яка складається з експертів щодо санкцій проти Росії, була утворена з метою “надати вичерпний перелік можливих додаткових економічних і політичних заходів щодо посилення санкцій США, Європи та світу проти Росії та Білорусі задля найшвидшого припинення війни Росії проти України”.¹³

- **G7 платформа для оголошення спільних санкційних рішень**

З 2022 року, з початку повномасштабного вторгнення, країни G7 у своїх заявах щодо підтримки України визнали свій обов’язок продовжувати застосування скоординованих санкцій проти Росії.¹⁴ Наприклад, протягом саміту G7 у травні 2023 року США, Канада та Велика Британія оголосили нові санкції проти низки фізичних та юридичних осіб.¹⁵

Станом на липень 2024 року ЄС ухвалив 14 санкційних пакетів;¹⁶ санкції Сполученого Королівства здебільшого дублюють підходи, що використовує ЄС. Натомість США ухвалюють санкцій не за “пакетним” принципом, а майже щомісяця, розширюючи різні персональні та секторальні санкційні програми.

Обсяг накладених персональних санкцій США, Сполученого Королівства та ЄС кожен рік (інформація взята з <https://sanctions-finder.com/> та згенерована за допомогою ChatGPT).

¹³ KSE Sanctions. “Yermak-McFaul Group - KSE Sanctions,” n.d. <https://sanctions.kse.ua/en/yermak-mcfaul-group/>.

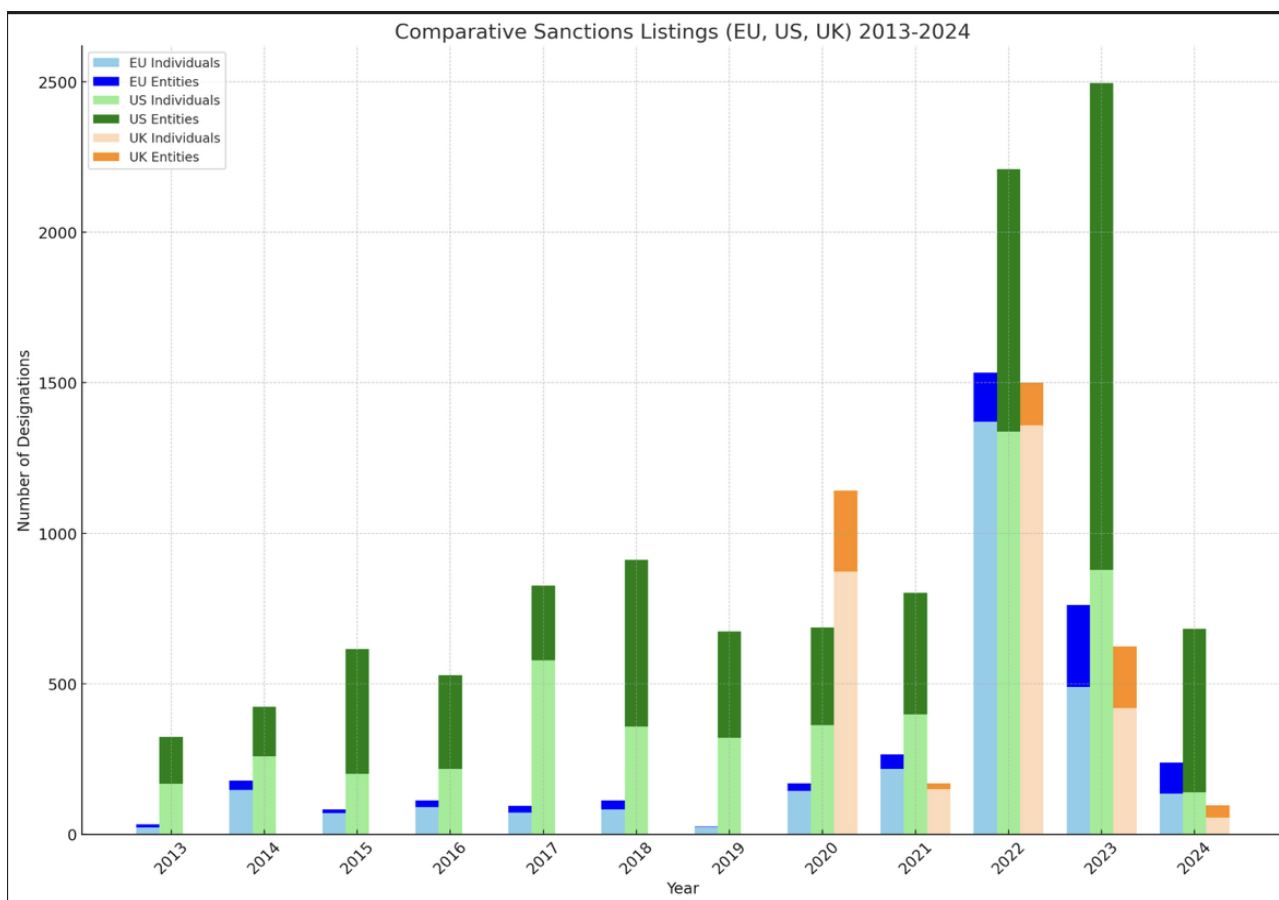
¹⁴ “G7 Statement on Support for Ukraine,” June 27, 2022. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/27/g7-statement-on-support-for-ukraine/>; “G7 Leaders’ Statement on Ukraine,” May 19, 2023.

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/05/19/g7-leaders-statement-on-ukraine/>; “G7 Leaders’ Statement,” February 24, 2024. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/24/g7-leaders-statement-24-february-2024/>.

¹⁵ Daphne Psaledakis. “New Sanctions Imposed on Russia so Far as G7 Leaders Meet.” Reuters, May 19, 2023.

<https://www.reuters.com/world/new-sanctions-imposed-russia-so-far-g7-leaders-meet-2023-05-19/>.

¹⁶ The official website of the Council of the EU and the European Council. “Timeline - EU Sanctions against Russia.” n.d. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/timeline-sanctions-against-russia/>.

Більше 50% санкцій накладених після 2022 року стосується Росії та Білорусі за ведення агресивної війни проти України.

Секторальні та персональні санкційні програми проти РФ та Білорусі (станом на квітень 2024 р.)

	Санкційні програми								No
ЄС	UKR (2157)	RUS (648)	BLR (302)						3107
ЄС сект.	UKR (4)	RUS (23)	BLR (17)						44
США	EO1402 4 (3864)	EO1366 2 (309)	EO1366 1 (189)	EO1366 0 (154)	EO1403 8 (142)	EO1368 5 (96)	BELAR US (73)	CAATS A (54)	4869
США сект.	EO1403 8 (9)	EO1402 4 (6)	EO1366 2 (3)	EO1368 5 (3)					21

Економічний вимір санкцій

Важливим початковим застереженням для оцінки впливу санкцій на економіку має бути позиція, що жодна модель не може повністю розкрити, чи санкції діють ефективно чи ні. Неможливо достовірно та об'єктивно відокремлено оцінити вплив санкцій на економіку, оскільки санкції є частиною загальної політики з протидії агресії, до якої, до того ж, залучені треті держави. З огляду на це будь-які економічні та фінансові моделі можуть слугувати виключно додатковим індикатором для оцінювання ефективності або впливу санкцій на державу-агресора. Можна звернути увагу також, що до 2022 року санкції не завдали РФ жодної відчутної шкоди чи втрат, а економіка Росії демонструвала стале зростання.¹⁷ Попередню тезу підтверджує і дослідження The Office of the Chief Economist (OCE)¹⁸ від 2016 року. На той час аналіз показав, що падіння ВВП, знецінення рубля було спричинено саме падіння ціни на нафту у світі, а санкції відігравали лише другорядну роль.¹⁹

Поточні санкції²⁰

- Санкції проти РФ мають таргетований характер, і навряд чи їхній обсяг можна охарактеризувати як комплексне економічне ембарго. Торгівля товарами та послугами між країнами ЄС та РФ продовжується, хоча і зазнала значного зменшення.
- Фінансові санкції: відключення деяких банків від системи SWIFT, заборона іноземним банкам здійснювати операції з визначеними російськими фірмами та банками, замороження активів Центрального Банку Росії.²¹ На 2022 рік приблизно 2/3 банківської системи Росії, вимірюючи в активах, втратили доступ до американської та європейської банківських систем.²²
- Експортний контроль щодо товарів та технологій, які є необхідними для військового, аерокосмічного та морського секторів, товарів подвійного призначення.²³ Крім цього, заборонено ввозити до Росії ввозити предмети розкоші.

¹⁷ Богдан Бернацький. "Чого варті економічні санкції проти Росії." Економічна правда, 16 листопада 2021. <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/16/679813/>.

¹⁸ U.S. Department of State. "About Us – Office of the Chief Economist," n.d. <https://www.state.gov/about-us-office-of-the-chief-economist/>.

¹⁹ Daniel P. Ahn, and Rodney Ludema. "Measuring Smartness: Understanding the Economic Impact of Targeted Sanctions." The Office of the Chief Economist (OCE), December 2016.

²⁰ Gerard DiPippo, and Andrea Leonard Palazzi. "Bearing the Brunt: The Impact of the Sanctions on Russia's Economy and Lessons for the Use of Sanctions on China." Center for Strategic and International Studies (CSIS), February 23, 2023.

²¹ Valentin von Stosch. "Targeting the Assets of the Russian Central Bank." Völkerrechtsblog, April 22, 2024. <https://voelkerrechtsblog.org/targeting-the-assets-of-the-russian-central-bank/>.

²² Maria Demertzis, Benjamin Hilgenstock, Ben McWilliams, Elina Ribakova, and Simone Tagliapietra. "How Have Sanctions Impacted Russia?" Bruegel, October 26, 2022. <https://www.bruegel.org/policy-brief/how-have-sanctions-impacted-russia>.

²³ The official website of the Council of the EU and the European Council. "EU Sanctions against Russia Explained," <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/>.

- Імпортні заборони: енергетичне ембарго на сиру та очищену нафту та інші продукти, зокрема на російські діаманти.²⁴
- G7 обмежило ціни на сиру нафту, встановивши \$60 за барель з грудня 2022 року. У лютому 2023 року G7, ЄС та Австралія обмежили ціни на дизельне паливо та інші нафтопродукти.²⁵
- Санкції на фізичних та юридичних осіб, які причетні до війни. Обмежувальні заходи до таких осіб включають замороження активів, заборона подорожувати до країн, які наклали санкції.
- Непрямі санкції: великі компанії виходять з ринку Росії під тиском суспільств, тобто під тиском споживачів та контрагентів.²⁶ В Україні ЗМІ публікують списки компаній, які досі не вийшли з ринку Росії. Цей список впливає на вибір українського споживача при купівлі товарів.

Енергетичний сектор

Енергетичний сектор є центральним джерелом доходів Росії. Російська економіка (ВВП) формується в основному за рахунок надприбутків від енергетичних ресурсів (сирої нафти, природного газу, вугілля). Доходи від нафти і газу, які зазвичай становлять близько 40% федеральних доходів, вже у другому кварталі 2022 року підскочили до 50%.²⁷ Водночас доходи Газпрому, однієї із найбільших нафтогазових компаній Росії, поступово зменшуються. На 2023 рік втрати компанії склали 7 мільярдів доларів США. Такий показник отримано вперше за 20 років.²⁸

Природний газ

До повномасштабного вторгнення Росія експортувала до ЄС 68 мільярдів кубометрів газу.²⁹ З 2022 року накладаються заборони на імпорт енергетичних ресурсів до країн ЄС. Як наслідок, обсяг експорту газу з Росії, не враховуючи імпорт скрапленого природного газу, впав з 40% у 2021 році до 8% у 2023.³⁰ Через втрату досить великої

²⁴ The official website of the Council of the EU and the European Council. "EU Sanctions against Russia Explained," n.d. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/>.

²⁵ The official website of the European Commission. "Ukraine: EU and G7 Partners Agree Price Cap on Russian Petroleum Products," February 4, 2023. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_602.

²⁶ Gerard DiPippo, and Andrea Leonard Palazzi. "Bearing the Brunt: The Impact of the Sanctions on Russia's Economy and Lessons for the Use of Sanctions on China." Center for Strategic and International Studies (CSIS), February 23, 2023.

²⁷ Gerard DiPippo, and Andrea Leonard Palazzi. "Bearing the Brunt: The Impact of the Sanctions on Russia's Economy and Lessons for the Use of Sanctions on China." Center for Strategic and International Studies (CSIS), February 23, 2023.

²⁸ Vladimir Milov. "OIL, GAS, and WAR: The Effect of Sanctions on the Russian Energy Industry." Atlantic Council, May 2024.

²⁹ Vladimir Soldatkin. "Gazprom Loss Shows Struggle to Fill EU Gas Sales Gap with China." Reuters, May 13, 2024.

<https://www.reuters.com/business/energy/gazprom-loss-shows-struggle-fill-eu-gas-sales-gap-with-china-2024-05-13/#:~:text=Russia%20supplied%20a%20total%20of,to%2028.3%20bcm%20last%20year>.

³⁰ Arthur Sullivan. "War in Ukraine: Why Is the EU Still Buying Russian Gas?" DW, April 29, 2024. <https://www.dw.com/en/war-in-ukraine-why-is-the-eu-still-buying-russian-gas/a-68925869#:~:text=According%20to%20EU%20data%2C%20the,to%20about%208%25%20in%202023>.

частки на європейському ринку Росія намагається заповнити втрати за рахунок ринку Азії, зокрема для Росії дуже привабливим став ринок Китаю. Натомість Китай не квапиться посилювати свою співпрацю з Росією в енергетичному секторі.

У 2019 році Росія почала поставляти газ до Китаю через газопровід Power of Siberia. Максимальний обсяг експорту газу до Китаю сягає 38 млрд кубометрів.³¹ Тобто на сьогодні обсяг постачання газу до Китаю щонайменше вдвічі менший за обсяг, який надходив до ЄС до моменту повномасштабного вторгнення.

Як наслідок, російський уряд вирішив просувати ідею будівництва додаткового газопроводу Power of Siberia-2, який повинен буде експортувати додаткові 50 млрд кубометрів газу до Китаю щорічно.³² У такий спосіб Росія планує перекрити збитки, отримані через відмову ЄС у використанні їх газу. Водночас Китай поводить себе досить обережно з цим питанням. По-перше, договір про будівництво такого газопроводу досі не підписаний.³³ У 2023 році Путін та Александр Новак, колишній міністр енергетики Росії, зазначали, що Китай та Росія вже на останній стадії домовленостей і що до кінця року все буде підписано.³⁴ Натомість Президент Китаю Сі Цзіньпін після зустрічі з Путіним у 2023 році нічого не зазначив про газопровід.³⁵ По-друге, Китай зацікавлений у диверсифікації постачальників газу. Ця країна має довгострокові контракти з Катаром, США та іншими країнами.³⁶

Є ще один момент, який вказує на неможливість Росії досягти того ж рівня доходу, який вона отримувала за постачання газу до ЄС. За даними зі ЗМІ, навіть збільшення експорту природного газу до Китаю виявиться менш прибутковим, ніж поста ча до європейського союзу до повномасштабного вторгнення.³⁷ Оскільки на 2024 рік природний газ, який поставляється до Китаю, приблизно на 28% дешевше від газу, який поставлявся (поставляється) до ЄС.³⁸

Китай, країни Центральної Азії та Кавказу виступають як альтернативні споживачі або транзитні хаби для російських енергетичних продуктів. Водночас Китай, наприклад, не

³¹ Vladimir Soldatkin. "Gazprom Loss Shows Struggle to Fill EU Gas Sales Gap with China." Reuters, May 13, 2024. <https://www.reuters.com/business/energy/gazprom-loss-shows-struggle-fill-eu-gas-sales-gap-with-china-2024-05-13/#:~:text=Russia%20supplied%20a%20total%20of,to%2028.3%20bcm%20last%20year>.

³² Vladimir Soldatkin. "Gazprom Loss Shows Struggle to Fill EU Gas Sales Gap with China." Reuters, May 13, 2024. <https://www.reuters.com/business/energy/gazprom-loss-shows-struggle-fill-eu-gas-sales-gap-with-china-2024-05-13/#:~:text=Russia%20supplied%20a%20total%20of,to%2028.3%20bcm%20last%20year>.

³³ The Moscow Times. "As Power of Siberia 2 Pipeline Stagnates, so Do Russia's Hopes for Pivoting Gas Exports Eastward." June 21, 2024. <https://www.themoscowtimes.com/2024/06/20/as-power-of-siberia-2-pipeline-stagnates-so-do-russias-hopes-for-pivoting-gas-exports-eastward-a85468>.

³⁴ AFP. "Russia to Finalize Route for Gas Pipeline to China." The Moscow Times, September 6, 2023. <https://www.themoscowtimes.com/2023/09/06/russia-to-finalize-route-for-gas-pipeline-to-china-a82379>.

³⁵ Reuters. "Explainer: Does China Need More Russian Gas via the Power-of-Siberia 2 Pipeline?" March 22, 2023. <https://www.reuters.com/business/energy/does-china-need-more-russian-gas-via-power-of-siberia-2-pipeline-2023-03-22/>.

³⁶ Reuters. "Explainer: Does China Need More Russian Gas via the Power-of-Siberia 2 Pipeline?" March 22, 2023. <https://www.reuters.com/business/energy/does-china-need-more-russian-gas-via-power-of-siberia-2-pipeline-2023-03-22/>.

³⁷ Bloomberg. "Russia Forecasts Lower Price for Its Gas to China versus Europe." April 23, 2024. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-23/russia-forecasts-lower-price-for-its-gas-to-china-versus-europe>.

³⁸ Bloomberg. "Russia Forecasts Lower Price for Its Gas to China versus Europe." April 23, 2024. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-23/russia-forecasts-lower-price-for-its-gas-to-china-versus-europe>.

кваліфікації посилювати із Росією співпрацю. Ба більше, ціна газу, який експортується до Китаю, є меншою за вартість, за яку купував ЄС. І навіть збільшенні обсягів постачі газу до Китаю не зможуть принести ті прибутки, які Росія отримувала від ЄС до повномасштабного вторгнення. Фактично протягом наступних 10 років російські компанії енергетичного сектору не досягнуть довоєнного доходу, отриманого від експорту газу.

Зріджений природний газ (ЗПГ)

Потік доходів з ЄС до Росії за продаж ЗПГ залишиться безперервним у 2024 та 2025 роках через неготовність європейських країн накласти ембарго на цей вид російського газу. ЗПГ є одним із головних доходів для Росії. Ба більше, уряд планує підвищити ставку податків на прибуток за виробництва ЗПГ з 20% до 32% у 2023-2025 роках.³⁹ Тим самим Росія буде спроможна збільшити надходження до державного бюджету, за рахунок якого фінансуватиметься війна в Україні.

Згідно з даними “INTERFAX.RU” у 2022 році Росія направила понад 76% ямальського ЗПГ до ЄС.⁴⁰ За сім місяців 2023 року Росія експортувала до європейських країн на 40% більше зрідженого газу на танкерах, ніж за аналогічний період у 2021 році.⁴¹ Хоч обсяг постачання є невеликий у порівнянні з трубним газом, але такий експорт приніс Росії у 2023 приблизно 5.29 млрд євро (\$5.78 млрд євро).

У короткостроковій перспективі ЄС буде продовжувати витратити мільярдів євро на придбання російського ЗПГ.⁴² У червні 2024 року ЄС ухвалив 14-й пакет санкцій, яким так і не було накладено ембарго на ЗПГ. Хоча санкції ввели заборону на перепродаж та перевантаження російського ЗПГ у портах та водах країн ЄС.⁴³ Також було впроваджено заборону інвестувати, надавати товари, технології та послуги для завершення будівництва СПГ-терміналів в Арктиці та Балтії.⁴⁴ Через адаптаційний період, термін якого складає 9 місяців (до березня 2025), ефективність таких санкцій можна буде побачити лише після 2025 року.

³⁹ Interfax. ru. “The Income Tax Rate for LNG Producers May Rise to 32%.” September 23, 2022.

<https://www.interfax.ru/business/864698>.

⁴⁰ Interfax. ru. “Yamal LNG Sent More than 70% of Gas to Europe in 2022.” July 12, 2023.

<https://www.interfax.ru/business/911284>.

⁴¹ Kate Abnett. “LNG Imports from Russia Rise, despite Cuts in Pipeline Gas.” Reuters, August 30, 2023.

<https://www.reuters.com/business/energy/lng-imports-russia-rise-despite-cuts-pipeline-gas-2023-08-30/>.

⁴² Filip Rudnik. “The EU’s New Sanctions against Russia: Tighter Restrictions, a Ban on Re-Exporting LNG.” Centre for Eastern Studies (OSW), June 25, 2024. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-06-25/eus-new-sanctions-against-russia-tighter-restrictions-a-ban-re>.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Elena Abramovich. “The First Gas Sanctions – the European Commission Told the Details of the 14th Package of Restrictions against Russia.” Radio Svoboda, June 24, 2024. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sanktsii-es-rosia/33006918.html>.

Нафта

До накладання санкцій у 2022 році на Європу припадало більш як 60% експорту російської нафти.⁴⁵ Після повномасштабного вторгнення цей показник значно зменшився. Через накладання ЄС ембарго на російську нафту компанії переналаштуватися на ринок Азії, щоб компенсувати втрачені європейські обсяги. На жаль, на відміну від газу, Росія досягла успіху у своїх діях. За словами аналітика з Kpler, Азія врятувала ринок російської нафти: “замість подальшого падіння Росія наблизилася до рівня, що існував до пандемії”.⁴⁶

Після повномасштабного вторгнення Росія для залучення покупців з Азії знизил ціни на нафту. У 2022 році ціна за барель складала 48-50\$.⁴⁷ На квітень 2024 ціна за сирі нафту з Уралу була приблизно 68\$, а нафта Brent коштувала в середньому 83\$ за барель. Знижки допомогли швидко переналаштуватись на ринок Азії та Африки. У 2023 році стався стрибок у постачаннях до Азії на 56% та було збільшено обсяг продажів нафти до Африки на 144%.⁴⁸ У 2023 році щорічне збільшення закупівель нафти Азією та Африкою стало рекордним.⁴⁹

Водночас ембарго ЄС, знижки призвели до того, що з 2022 року Росія втратила приблизно 126 мільярдів доларів доходів від експорту нафти через вторгнення.⁵⁰ За даними Centre for Research on Energy and Clean Air (CREA) у першій чверті 2023 року збитки досягли 180 млн євро в день; а потім скоротилися до 50-90 млн євро на день у другому та третьому кварталах року. Отже, через зростання попиту серед покупців Азії та Африки обсяги виробництва нафти у Росії майже не змінилася з довоєнних років. Змінилося те, що експорт російської нафти на ті ринки не дають прибутку, який існував до введення ембарго та зменшення цін на нафту країнами G7. Рівень збитків щорічно зростає.

Крім цього, у дослідженні Atlantic Council мовиться про те, що транспортування до Індії та Китаю є більш часо- та грошозатратним, порівнюючи з транспортування нафти до ЄС. Автор дослідження поррахував, що ціна морського транспортування нафти з

⁴⁵ Gavin Maguire. “Oil Demand in Asia, Africa Boosted by Cheap Russian Crude.” Reuters, January 24, 2024.

<https://www.reuters.com/markets/commodities/oil-demand-asia-africa-boosted-by-cheap-russian-crude-2024-01-24/>.

⁴⁶ Victoria Kim, and Clifford Krauss. “Asia Is Buying Discounted Russian Oil, Making up for Europe’s Cutbacks.” The New York Times, June 21, 2022. <https://www.nytimes.com/2022/06/21/world/asia/asia-is-buying-discounted-russian-oil-making-up-for-europes-cutbacks.html>

⁴⁷ Vladimir Milov. “OIL, GAS, and WAR: The Effect of Sanctions on the Russian Energy Industry.” Atlantic Council, May 2024.

⁴⁸ Gavin Maguire. “Oil Demand in Asia, Africa Boosted by Cheap Russian Crude.” Reuters, January 24, 2024.

<https://www.reuters.com/markets/commodities/oil-demand-asia-africa-boosted-by-cheap-russian-crude-2024-01-24/>.

⁴⁹ Gavin Maguire. “Oil Demand in Asia, Africa Boosted by Cheap Russian Crude.” Reuters, January 24, 2024.

<https://www.reuters.com/markets/commodities/oil-demand-asia-africa-boosted-by-cheap-russian-crude-2024-01-24/>.

⁵⁰ Borys Dodonov, Benjamin Hilgenstock, Anatoliy Kravtsev, Yuliia Pavytska, and Nataliia Shapoval. “Oil Revenues Decline despite Active Shadow Fleet and Higher Oil Prices.” KSE Institute, June 3, 2024. <https://sanctions.kse.ua/en/oil-revenues-decline-despite-active-shadow-fleet-and-higher-oil-prices/>.

Новоросійська або Приморська до Індії знаходиться в діапазоні від 10 до 15 доларів за барель.⁵¹

Ще одним важливим моментом, який потенційно може вплинути на обсяги та на рівень доходу від виробництва нафти, є технології. Через накладені санкції багато європейських компаній, які мають необхідні технології, вийшли з ринку Росії. Як наслідок, нафтова промисловість буде поступово втрачати здатність використовувати технічно складні ресурси. За підрахунками Bloomberg, якщо динаміка санкцій не зміниться, то до кінця десятиліття видобуток знизить до 8.2 мільйона барелів на день, порівняно з приблизно 11 мільйонами барелів на квітень 2023 року.⁵²

Обмеження цін на російську нафту (price cap)

G7 та ЄС у 2022 році встановили обмеження ціни на російську сирову нафту (seaborne crude oil) на рівні 60\$ за барель. Ці країни заборонили надавати послуги щодо поставок нафти, які перевищують максимальну встановлену ціну, включно з торгівлею та товарним посередництвом, фінансуванням, доставкою, страхуванням, а також захистом і відшкодуванням, маркуванням і митним посередництвом.⁵³

Обмеження цін на нафту поки не дають позитивних результатів. В останньому кварталі 2023 року понад 95% в усього російського морського експорту сирової нафти було експортовано за ціною, яка перевищувала 60\$, тоді як близько 30% від усієї експортованої нафти було доставлено за участі компаній G7/ЄС.⁵⁴

Російські компанії постійно шукають способи обійти обмеження. Деякі юридичні особи подають документи з неправдивими даними.⁵⁵ Тобто є ймовірність, що юридичні особи, які мають зв'язки з Росією, можуть подавати сфальсифіковані дані органам, які відповідають за дотримання правил щодо обмеження цін на російську нафту.

Крім цього, Росія активно використовує тіньовий флот. Тіньовий флот, тобто кораблі, які не належать, не управляються та не застраховані G7 та ЄС,⁵⁶ є загрозою для ефективності санкцій. Адже у такий спосіб Росія обходить обмеження та генерує нові доходи для підтримання макроекономічних показників на належному рівні.

⁵¹ Vladimir Milov. "OIL, GAS, and WAR: The Effect of Sanctions on the Russian Energy Industry." Atlantic Council, May 2024. P. 10.

⁵² Bloomberg. "Russia Oil Resilience May Fade on Lack of Technology, Yakov Says." March 2, 2023.

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-03-02/russia-oil-resilience-may-fade-on-lack-of-technology-yakov-says>.

⁵³ Ben Cahill. "Progress Report on EU Embargo and Russian Oil Price Cap." Center for Strategic and International Studies (CSIS), January 10, 2023.

⁵⁴ Yemak-McFaul International Working Group on Russian Sanctions. "Working Group Paper #18: 'Energy Sanctions: Four Key Steps to Constrain Russia in 2024 and Beyond.'" KSE Institute, February 7, 2024. P. 8.

⁵⁵ Ben Hilgenstock, Elina Ribakova, and Nataliia Shapoval. "Bold Measures Are Needed as Russia's Oil Is Slipping beyond G7 Reach." KSE Institute, November 20, 2023. P. 2.

⁵⁶ Yemak-McFaul International Working Group on Russian Sanctions. "Working Group Paper #18: 'Energy Sanctions: Four Key Steps to Constrain Russia in 2024 and Beyond.'" KSE Institute, February 7, 2024.

З 5 грудня 2022 року до 5 листопада 2023 року приблизно 38% російської нафти було експортовано шляхом використання “тіньових” танкерів.⁵⁷ Відповідно до KSE Institute, 228 “тіньових” танкерів покинули російські порти у квітні 2024, два танкери використовували ship-to-ship метод.⁵⁸ Водночас OFAC наклав санкції всього на 41 корабель, з яких всього 32 повністю припинили свою діяльність (дані на травень 2024).⁵⁹ Накладання санкцій на кораблі не лише допомагає зменшити рівень обходу Росією обмежень, а й завдає шкоди російському бюджету. Останнє пояснюється тим, що уряд купує кораблі на заміну тим, що попали під санкції. Хоч Росія купує в основному старі танкери (більшості з них понад 15 років)⁶⁰, але їх вартість оцінюється мільйонами доларів. З весни 2022 року Росією було придбано понад 250 танкерів; поточна вартість придбаного наближається до 9 мільярдів доларів.⁶¹

Безрезультативність накладених обмежень цін на російську нафту також пояснюється низьким рівнем підготовленості країн G7/ЄС у сфері забезпечення дотримання обмежень цін на нафту. Моніторинг транзакцій потребує тисячі нових співробітників та постійну кооперацію всіх країн.⁶² Існує багато шляхів, які б поліпшили ефективність санкцій, але поки вони не впроваджені. Зокрема, не прийнята система перевірок наявності належного страхування, яка б допомогла запобігти проходженню неналежно застрахованих російських танкерів через води відповідної країни.⁶³

KSE Institute прогнозує, що доходи від нафти в Росії досягнуть 172 і 142 мільярдів доларів США у 2024 і 2025 роках відповідно. Однак, якщо санкцій не будуть дотримуватися, то доходи Росії від нафти можуть зрости, досягнувши 194 мільярдів доларів у 2024 році та 188 мільярдів доларів у 2025 році.⁶⁴ Оскільки практика показує, що обмеження цін на нафту не є дієвим, принаймні у короткостроковій перспективі, то не можна говорити про здійснення першого варіанту.

Фінансовий сектор

Економічні санкції відіграють важливу роль в зменшенні матеріальних надходжень до федерального бюджету Росії. Після повномасштабного вторгнення Америка та ЄС

⁵⁷ Centre for Research on Energy and Clean Air (CREA). “Tracking the Impacts of G7 & EU’s Sanctions on Russian Oil .” n.d. <https://energyandcleanair.org/russia-sanction-tracker/>.

⁵⁸ Borys Dodonov, Benjamin Hilgenstock, Anatoliy Kravtsev, Yuliia Pavytska, and Nataliia Shapoval. “Oil Revenues Decline despite Active Shadow Fleet and Higher Oil Prices.” KSE Institute, June 3, 2024. <https://sanctions.kse.ua/en/oil-revenues-decline-despite-active-shadow-fleet-and-higher-oil-prices/>.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

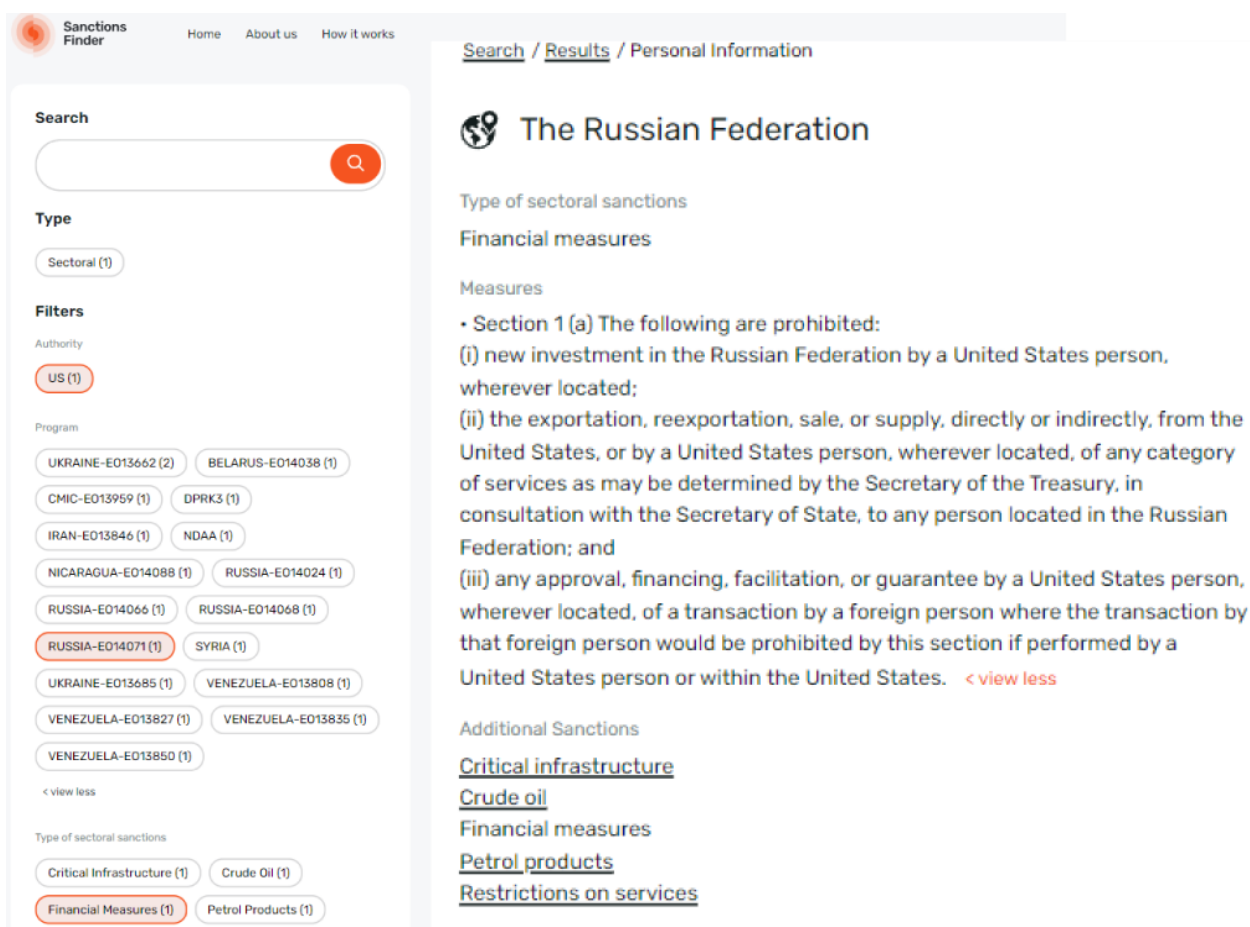
⁶¹ Yemak-McFaul International Working Group on Russian Sanctions. “Working Group Paper #18: ‘Energy Sanctions: Four Key Steps to Constrain Russia in 2024 and Beyond.’” KSE Institute, February 7, 2024. P. 9.

⁶² Vladimir Milov. “OIL, GAS, and WAR: The Effect of Sanctions on the Russian Energy Industry.” Atlantic Council, May 2024. P. 12.

⁶³ Yemak-McFaul International Working Group on Russian Sanctions. “Working Group Paper #18: ‘Energy Sanctions: Four Key Steps to Constrain Russia in 2024 and Beyond.’” KSE Institute, February 7, 2024. P. 10.

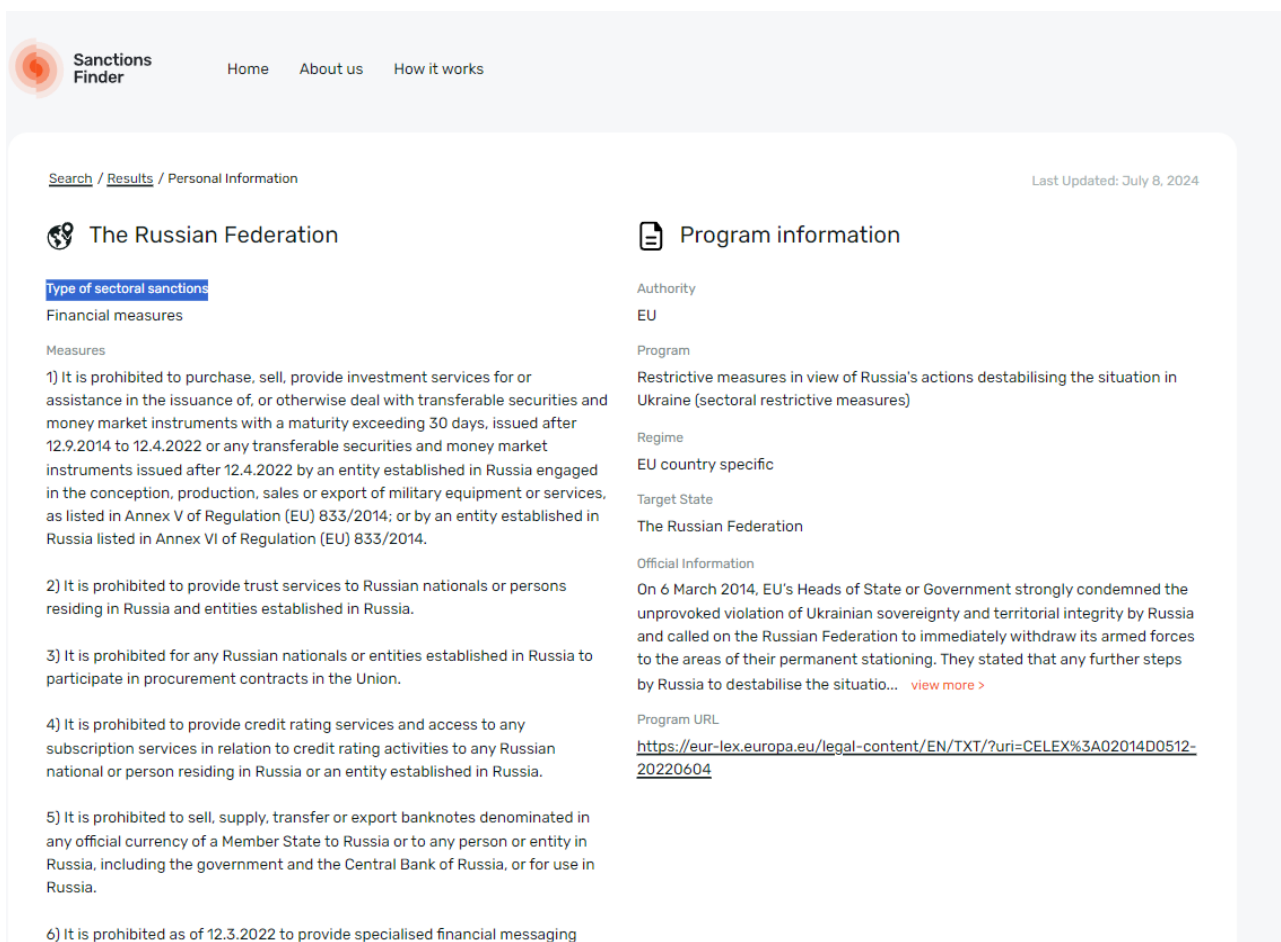
⁶⁴ Borys Dodonov, Benjamin Hilgenstock, Anatoliy Kravtsev, Yuliia Pavytska, and Nataliia Shapoval. “Oil Revenues Decline despite Active Shadow Fleet and Higher Oil Prices.” KSE Institute, June 3, 2024. <https://sanctions.kse.ua/en/oil-revenues-decline-despite-active-shadow-fleet-and-higher-oil-prices/>.

змінити своє бачення, якого вони притримувались протягом 2014-2022, щодо подальшої долі фінансового сектору Росії. Секторальні санкції, а саме санкції на російський фінансовий сектор після 2022 року, є доказом того, що Америка та ЄС мають на меті підірвати російську економіку. Наприклад, нижче наведені фінансові обмеження, впроваджені США у 2022 році Виконавчим Указом 14071. Цей акт це лише одна із секторальних санкційних програм, впроваджених США у відповідь на неспровоковану війну Росії проти України. У 2022 році Європа, не відстаючи від США, також розширює фінансові обмеження. Список складається з 19 обмежень, повний перелік яких представлений на [Sanctions Finder](#).

The screenshot shows the Sanctions Finder interface. On the left, there is a search bar and filter options. The 'Type' filter is set to 'Sectoral (1)'. Under 'Filters', 'Authority' is set to 'US (1)'. Under 'Program', 'RUSSIA-EO14071 (1)' is selected. On the right, the search results for 'The Russian Federation' are displayed, showing 'Type of sectoral sanctions' as 'Financial measures'. The 'Measures' section lists three prohibited actions under Section 1(a): (i) new investment in the Russian Federation by a United States person; (ii) the exportation, reexportation, sale, or supply of services; and (iii) any approval, financing, facilitation, or guarantee by a United States person. Below this, there are links for 'Additional Sanctions' including 'Critical infrastructure', 'Crude oil', 'Financial measures', 'Petrol products', and 'Restrictions on services'.

Ліворуч показано секторальні санкційні програми США, які утворюють систему. Праворуч – фінансові обмеження в межах однієї секторальної санкційної програми (RUSSIA-EO14071). Source: [The Russian Federation | Sanctions Finder \(sanctions-finder.com\)](#)

The screenshot shows the 'Sanctions Finder' website interface. The main heading is 'The Russian Federation'. Under 'Type of sectoral sanctions', it lists 'Financial measures'. A section titled 'Measures' contains six numbered items detailing prohibitions on financial transactions with Russian entities. To the right, 'Program information' includes the authority (EU), program (Restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine), regime (EU country specific), target state (The Russian Federation), and an official information snippet dated 6 March 2014. A program URL is also provided.

Перелік санкцій на фінансовий сектор Росії, накладений ЄС. Source: [The Russian Federation | Sanctions Finder \(sanctions-finder.com\)](https://sanctions-finder.com)

З 2022 року США не тільки заморожували активи найбільших російських фінансових інституцій, зокрема були заморожені активи Центрального банку Росії вартістю близько 250 млрд доларів,⁶⁵ але й відрізала країну від доступу до світової фінансової системи. Підсанкційні банки та інші фінансові установи втратили можливість проведення міжнародних операцій. Внаслідок цього велика кількість транзакцій блокувалися/блокується країнами, включно з тими, що на сьогодні допомагають обходити санкції (Китай, Туреччина, Іран). Росія поступово втрачає можливість отримувати оплату за експортований чи імпортований нею товар.

Після повномасштабного вторгнення країни відрізали російські фінансові інституції від SWIFT. Це була безпрецедентна дія щодо Росії зі сторони Заходу, починаючи з 2014 року. У 2022 році США, ЄС відключило від SWIFT Сбербанк, найбільший банк Росії та один із найголовніших каналів для оплати за газ та нафту.⁶⁶ Унікальність такого виду санкцій полягає в тому, що на відміну від санкцій щодо газу та нафти, Росія не

⁶⁵ Valentin von Stosch. "Targeting the Assets of the Russian Central Bank." *Völkerrechtsblog*, April 22, 2024. <https://voelkerrechtsblog.org/targeting-the-assets-of-the-russian-central-bank/>.

⁶⁶ Kirstin Ridley, and Karin Strohecker. "Explainer: Disconnecting Russia's Banks: Sberbank Faces SWIFT Removal." *Reuters*, May 5, 2022. <https://www.reuters.com/business/finance/disconnecting-russias-banks-sberbank-faces-swift-removal-2022-05-05/>.

спроможна знайти альтернативу міжнародній системі обміну повідомленнями про платежі SWIFT. Вона є унікальною за своєю природою, оскільки об'єднує близько 11 000 фінансових інституцій у більш ніж 2000 країнах світу.⁶⁷

До повномасштабного вторгнення Росія почала розробляти свій аналог системі SWIFT, який має назву the System for Transfer of Financial Messages (SPFS).⁶⁸ На 2022 рік система об'єднувала 400 національних фінансових інституцій в Росії та приблизно 50 інших юридичних осіб за межами країни.⁶⁹ Останній пакет санкцій ЄС, який прийнятий у кінці червня 2024 року, передбачає заборону європейським банкам брати участь у системі SPFS.⁷⁰ Крім цього, ЄС визначила список неросійських банків, які є частиною системи, та наклала заборону європейським операторам вести з ними бізнес.⁷¹

Відключення від SWIFT – це лише одна складова, яка підриває ефективність міжнародних переказів. Найголовнішою частиною економічних санкцій це є накладання безпосередніх обмежень на російські фінансові інституції. По-перше, санкції на російські банки дали підстави для заморожування активів з перспективою їх конфіскації (останнє питання є досі дискусійним). Крім цього, на такі банки діють норми щодо обмеження кореспондентських відносин. Тобто банки США, ЄС, Великої Британії та інших країн блокують транзакції, які ініційовані або проведені підсанкційними суб'єктами. Крім обмеження кореспондентських відносин, країни впроваджують так звані full blocking sanctions. У 2022 році США ввела цей вид санкцій на Сбербанк, який, як говорилося раніше, є найбільшим банком Росії.⁷² Заступник секретаря міністерства фінансів США пояснив, що full blocking sanctions дозволяють не лише блокувати активи компанії безпосередньо (у нашому прикладі це Сбербанк), а й заморожувати активи всіх суб'єктів, 50 і більше відсотків яких належить підсанкційній особі.⁷³ Так OFAC вніс до санкційного списку не лише сам Сбербанк, але й 42 дочірніх компанії банку.⁷⁴ Також заступник секретаря наголосив, що цей вид санкцій також включає обмеження щодо надання матеріальної допомоги, інвестицій

⁶⁷ Ananya Kumar, and Josh Lipsky. "The Dollar Has Some Would-Be Rivals. Meet the Challengers." Atlantic Council, September 22, 2022. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-dollar-has-some-would-be-rivals-meet-the-challengers/>

⁶⁸ Ananya Kumar, and Josh Lipsky. "The Dollar Has Some Would-Be Rivals. Meet the Challengers." Atlantic Council, September 22, 2022. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-dollar-has-some-would-be-rivals-meet-the-challengers/>

⁶⁹ Abely, Christine. 2023. The Russia Sanctions. Cambridge University Press. P. 29.

⁷⁰ European Pravda. "EU Imposes Sanctions against Russian Analogue of SWIFT." June 24, 2024. <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2024/06/24/7188761/>.

⁷¹ The official website of the European Commission. "EU Adopts 14th Package of Sanctions against Russia for Its Continued Illegal War against Ukraine, Strengthening Enforcement and Anti-Circumvention Measures," June 24, 2024. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/eu-adopts-14th-package-sanctions-against-russia-its-continued-illegal-war-against-ukraine-2024-06-24_en

⁷² U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY. "U.S. Treasury Escalates Sanctions on Russia for Its Atrocities in Ukraine." April 6, 2022. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0705#:~:text=SBERBANK%20AND%2042%20SBERBANK%20SUBSIDIARIES,all%20bank%20assets%20in%20Russia.>

⁷³ Washington Post Live. "Wally Adeyemo Explains 'Full-Blocking Sanctions.'" YouTube, March 4, 2022. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=QWFiqKsElxM>.

⁷⁴ U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY. "U.S. Treasury Escalates Sanctions on Russia for Its Atrocities in Ukraine." April 6, 2022. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0705#:~:text=SBERBANK%20AND%2042%20SBERBANK%20SUBSIDIARIES,all%20bank%20assets%20in%20Russia.>

таким підсанкційним особам.⁷⁵ Особи, які будуть надавати таку допомогу, підпадають під ризик бути внесеним до санкційного списку США.

Долар є міжнародною валютою; до повномасштабного вторгнення приблизно 40% світової торгівлі товарами проводилася в доларах.⁷⁶ Всі транзакції, які здійснюються в доларах, проходять через американську систему. Саме тому російським банкам досить важко обходити санкції, навіть за допомогою “дружніх” до Росії країн. Наприклад, 19 лютого 2024 року Українська правда опублікувала інформацію, що банки Об’єднаних Арабських Еміратів обмежили розрахунки з Росією і почали закривати рахунки юридичних та фізичних осіб.⁷⁷ Газета “Деловая газета” зазначила, що “зараз банки ОАЕ гроші з Росії не приймають і у зворотний бік платежі не проводять”.⁷⁸ Перший заступник голови Центрального Банку Росії Чистюхін вже наголошував у цьому році, що якщо блокування транзакцій буде продовжуватися, то це призведе до смерті російської економіки.⁷⁹ За даними Китаю, на початок весни 80% транзакцій з Росією були призупинені.⁸⁰

Вище зазначалося на залежності економіки Росії від експорту газу, нафти, нафтових продуктів. Якщо блокування транзакцій продовжиться, то Росія не буде спроможна отримувати прибуток за зовнішньоекономічну діяльність. У 2024 році банки відчують вплив санкцій. Так прибуток “Альфа-банку” знизився більш ніж утричі, до 8,5 млрд руб. (майже \$95 млн), ВТБ і “Совкомбанк” скоротили прибуток у 2,8 рази, до 35,2 млрд (близько \$4 млрд) і 11,4 млрд руб. (\$1,2 млрд) відповідно.⁸¹ Фінансовий директор ВТБ банк у кінці червня 2024 року заявив, що накладені санкції ускладнили іноземні торгові операції, які проводилися російськими банками.⁸²

Отже, США та ЄС немає на меті повністю підірвати економіку Росії. Накладені економічні санкції направлені на послаблення спроможності Росію продовжувати бойові дії, підтримувати військово-промисловий комплекс, оновлювати технологічний парк, розвивати енергомісткі технології.

⁷⁵ Washington Post Live. “Wally Adeyemo Explains ‘Full-Blocking Sanctions.’” YouTube, March 4, 2022.

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=QWFiqKsElxM>.

⁷⁶ Abely, Christine. 2023. The Russia Sanctions. Cambridge University Press. P. 33.

⁷⁷ Ukrainian Pravda. “UAE Banks Limit Business with Russia and Begin Closing Accounts of Russian Clients.” February 19, 2024.

<https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/02/19/7442486/index.amp>

⁷⁸ Oleksii Pavlysh. “UAE Banks Have Limited Settlements with the Russian Federation and Began to Close the Accounts of Russian Clients – Media.” Epravda, February 19, 2024. <https://www.epravda.com.ua/news/2024/02/19/710084/index.amp>

⁷⁹ The Moscow Times. “The Central Bank Announced the Threat of Death of the Russian Economy due to Sanctions.” June 26, 2024. <https://www.moscowtimes.ru/2024/06/26/v-tsb-zayavili-ob-ugroze-smerti-rossiiskoi-ekonomiki-iz-za-sanktsii-a135115>

⁸⁰ The Moscow Times. “The Central Bank Announced the Threat of Death of the Russian Economy due to Sanctions.” June 26, 2024. <https://www.moscowtimes.ru/2024/06/26/v-tsb-zayavili-ob-ugroze-smerti-rossiiskoi-ekonomiki-iz-za-sanktsii-a135115>

⁸¹ Yuriy Tarasovskiy. “Profits of Large Russian Banks Collapsed due to Sanctions and ‘War Tax.’” Forbes, May 16, 2024.

<https://forbes.ua/news/pributki-velikikh-rosiyskikh-bankiv-obvalilisya-cherez-sanktsii-ta-podatok-na-viynu-16052024-21190>

⁸² Reuters. “Russia’s VTB Bank Says US Sanctions Have Complicated Cross-Border Transactions.” June 28, 2024.

<https://www.reuters.com/business/finance/russias-vtb-bank-says-us-sanctions-have-complicated-cross-border-transactions-2024-06-28/>.

Прогнози та висновки

Енергетичний сектор є дуже важливий для Росії, адже саме за його рахунок спонсорується війна в Україні. Частка доходу від нафти та газу склала близько 50% федерального бюджету у другому кварталі 2022 року.⁸³

Рівень доходів від енергетичного сектору після повномасштабного вторгнення поступово зменшується. У першому півріччі 2022 року чистий прибуток Газпрому міг покрити всі витрати Росії на національну оборону.⁸⁴ Але вже на 2024 рік втрати компанії були оцінені у 7 млрд доларів вперше за 20 років. З огляду на вищеописані пункти, тенденція зменшення грошових надходжень до Росії з енергетичного сектору не повинна змінитися у 2024 та 2025 роках.

По-перше, Росія втратила ринок природного газу ЄС. Азійський та африканський ринки є менш прибутковим для російських компаній, оскільки ціна газу є нижчою за ціну, за яку купували країни Європи. Ба більше, Китай, як один із найбільш привабливих покупців газу для Росії, не квапляться укладати додаткові угоди та збільшувати кількість імпортованого російського газу. Тобто у 2024 та 2025 роках, якщо динаміка санкцій не зміниться, Росія не тільки не буде спроможна повернути свій довоєнний дохід від продажу газу, а цей дохід з кожним роком буде зменшуватися.

По-друге, Росія втратила нафтовий ринок Європи. Як і з ситуацією з газом, дохід, отриманий від азійських клієнтів, поступається доходу, який надходив російським компаніям до повномасштабного вторгнення. Переналаштування на азійський та африканський ринки допомогло Росії лише зберегти рівень видобутку сирої нафти, але не зберегти рівень доходу.

Водночас обмеження цін на нафту G7, ЄС та іншими державами не є ефективними через непідготовленість країн до забезпечення дотримання Росією правил щодо обмеження цін на нафту. Не було створено належної процедури моніторингу транзакцій та інших процедур, які б дозволяли знизити рівень обходу обмежень російськими нафтовими компаніями. Крім цього, непоодинокими є випадки, коли самі країни G7 та ЄС допомагають Росії не дотримуватися обмежень, зокрема шляхом страхування танкерів, подання відповідним органам документи з неправдивим даними.

Фінансові інституції РФ також починають відчувати вплив економічних санкцій. Відключення від SWIFT ускладнило здійснення транзакцій між банками. Ба більше, транзакції блокуються не лише країнами Заходу, а й “дружніми” для Росії державами (Китай, Туреччина, ОАЕ). Останні роблять це через страх застосування до них

⁸³ Gerard DiPippo, and Andrea Leonard Palazzi. “Bearing the Brunt: The Impact of the Sanctions on Russia’s Economy and Lessons for the Use of Sanctions on China.” Center for Strategic and International Studies (CSIS), February 23, 2023.

⁸⁴ Gerard DiPippo, and Andrea Leonard Palazzi. “Bearing the Brunt: The Impact of the Sanctions on Russia’s Economy and Lessons for the Use of Sanctions on China.” Center for Strategic and International Studies (CSIS), February 23, 2023. P. 11.

вторинних санкцій США, що фактично буде означати блокування доступу до долара та американських фінансових інституцій.

Оскільки SWIFT це лише система, яка швидко та надійно передає повідомлення між банками, то відключення російських банків не означає, що банки автоматично втратять можливість проводити міжнародні транзакції. Як наслідок, відключення від SWIFT необхідно розглядати у системі з прямими санкціями на фінансові інституції Росії.

Позиція Російської Федерації щодо санкцій

У 2014 році Путін наголошував, що “ніякі санкції не є ефективними в сучасному світі”, що санкції в цілому шкодять, але це не є критичним для російської економіки.⁸⁵ Вже у 2023 році Путін зазначає, що “нелегітимні обмеження, накладені на російську економіку, справді можуть негативно позначитися на ній у середньостроковій перспективі”.⁸⁶ Порівняння цих двох висловлювань президента Росії дає підстави говорити про те, що вплив санкцій на російську економіку стає дедалі помітнішим. Крім цього, голова Центрального банку Російської Федерації Е.Набіулліна заявила, що проблемою для Росії стали міжнародні платежі, а точніше неможливість підсанкційними російськими банками здійснювати такі платежі.⁸⁷ Вона зазначила, що це справжня проблема, яку вони будуть намагатися вирішити.

Попри ці заяви, низка російських державних службовців вищих рівнів досі стверджують, що Росія успішно справляється з санкціями. Прем'єр-міністр Російської Федерації М.Мішустін заявив, що Росія відіграє ключову роль у формуванні центрів “багатополярного світу”, успішно справляючись із санкціями.⁸⁸ Міністр закордонних справ С.Лавров на зустрічі із студентами Московського університету заявив, що Росію намагаються ізолювати, але “ці спроби приречені на провал”.⁸⁹ На його думку, Захід усвідомив, що санкції не тільки не працюють, а й завдають шкоди самим ініціаторам обмежувальних заходів.⁹⁰

Після прийняття 14-ого пакета санкцій ЄС у червні 2024 року прес-секретар президента Російської Федерації Д.Песков погоджується, що країни Заходу накладають безпрецедентні санкції. Водночас він заявив, що країна [Російська Федерація] буде “намагатися мінімізувати наслідки таких рішень”.⁹¹

⁸⁵ Ukrainian Pravda. “Putin Says Western Sanctions Will Help Make Russia Independent.” April 24, 2014.

<https://www.pravda.com.ua/news/2014/04/24/7023488/>

⁸⁶ Hanna Ziady. “Putin Admits Sanctions Could Hurt Russia’s Economy.” CNN, March 30, 2023.

<https://edition.cnn.com/2023/03/30/economy/putin-russia-sanctions/index.html>

⁸⁷ Laura Keffer. “Nabiullina: Disconnection from SWIFT and Freezing of Assets Are the Most Painful Sanctions.” Kommersant, December 25, 2023. <https://www.kommersant.ru/doc/6425864>

⁸⁸ Ria.ru. “Russia Is Successfully Coping with Sanctions, Mishustin Said.” July 9, 2024. <https://ria.ru/20240709/sanktsii-1958495366.html>

⁸⁹ Vesti.ru. “Anti-Russia” Failed, Western Sanctions Do Not Work.” September 1, 2022. <https://www.vesti.ru/article/2919689>

⁹⁰ Vesti.ru. “Anti-Russia” Failed, Western Sanctions Do Not Work.” September 1, 2022. <https://www.vesti.ru/article/2919689>

⁹¹ Kommersant. “Peskov on the 14th Package of Sanctions: The EU Will Impose New Restrictions Even to Its Detriment.” April 22, 2024. <https://www.kommersant.ru/doc/6663465>

Висновки і рекомендації для органів державної влади

Одним із головних шляхів для посилення ефективності санкцій проти Росії є продовження діалогу між державами, неурядовими організаціями, представниками громадськості. Китай, Іран, ОАЕ, Індія та подібні країни (за критерієм ставлення до Росії) і надалі будуть слугувати як хаби для обходу санкцій проти Росії. Діалог із неурядовими організаціями, представниками громадськості, офіційними особами цих країн може змінити поведінку, але цей сценарій малоімовірним у короткостроковій перспективі.

До того ж, необхідний діалог та посилення співпраці безпосередньо між країнами ЄС, G7 та Україною. Країни G7, ЄС, США повинні уніфікувати свої системи контролю за дотриманням санкцій проти Росії. Якщо G7 та ЄС встановили обмеження цін на нафту, то ці країни повинні водночас розробити загальнодоступні правила виявлення порушень та подальші дії, організувавши дієву систему дотримання санкційних заборон та обмежень.

© Центр міжнародної безпеки

Автор:

Богдан Бернацький

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр міжнародної безпеки

вул. Бородіна Інженера, буд. 5-А, м. Київ, 02092, Україна

Тел.: +380999833140

E-mail: cntr.bezpeky@gmail.com

<https://intsecurity.org/>

